

DEN FORTSKRIDANDE SKOL- REFORMEN

DEN Erlanderska skolkommissionen av år 1946 säger i sitt principbetänkande, att en genomgripande reformering av skolarbetet icke kan väntas sätta in vid en bestämd tidpunkt över hela linjen. »Vad som kan åstadkommas är en fortskridande skolreform, en utveckling av skolarbetet, som sker etappvis eller kontinuerligt och som aldrig avstannar.» Under den följande diskussionen har det till och med framhållits som en stor, en ovansklig förtjänst hos det nu pågående omdaningsarbetet, att det så helt förverkligar skolkommissionens önskan om »en ständigt fortskridande skolreform».

I själva verket har kommissionen i detta hänseende blivit bönhörd över all hövan. Vårt skolväsen befinner sig för närvarande i ett tillstånd av sådan organisatorisk förvirring och upplösning, och sådan nöd i fråga om lärarkrafter och lokaler, att det kommer att dröja minst två årtionden innan ordning, reda och jämvikt mellan behov och resurser åter kunna tänkas inträda. Och långt dessförinnan ställs skolväsendet genom årskullarnas krympning och arbetslivets omstrukturering inför nya svårlösta problem. Önskemålet om en ständigt fortskridande skolreform kommer alltså att tillgodoses, den saken är tryggad. Man har velat ge vårt skolsystem större rörlighet, och man har vunnit en rörlighet utan like.

Förklaringen till att skolsystemets omorganisation i så stor utsträckning har blivit en desorganisation är bl. a. att söka däri, att reformen sattes in vid den olyckligaste tidpunkt som kunnat väljas, nämligen just då de svällande årskullarna från 1940-talet nådde skolåldern och därmed pålade skolmyndigheterna uppgifter som redan i sig själva voro svåra att reda upp i tider av lärarbrist och byggnadsreglering. I ett läge som krävde försiktigt framskridande under varsamt hänsynstagande till lokala resurser och behov har allt gjorts för att i snabbaste tempo riva upp den gamla ordningen och införa något som ännu icke fått fast form, än mindre visat sig funktionsdugligt.

Utgångspunkten för bedömandet av vad som nu sker är givetvis 1950 års riksdags beslut i skolreformfrågan. Detta beslut var en kompromiss, vars innebörd är fullt klar. Åtgärder skulle vidtagas för genomförande framdeles av en nioårig enhetlig skola, avsedd att, i den mån den tillämnade försöksverksamheten ådagalade lämpligheten, ersätta de äldre skolformerna för ifrågavarande åldersstadier. Stor vikt lades då vid riksdagens enighet. De tvekandes medverkan köptes med den bisats som gjorde den nya skolans genomförande villkorligt, avhängigt av försökens utfall.

Det löfte som därmed gavs de tvekande har emellertid brutits. I uppenbar strid mot den träffade överenskommelsen har den socialdemokratiska skolpolitikens ledning strävat att så fort som möjligt, utan att avvakta resultaten av försöksverksamheten, genomföra det av skolkommissionen planerade skolsystemet. Som förevändning har anförts att det vore omöjligt att på annat sätt bemästra den lavinartat växande tillströmningen till högre skolformer. Hur osannfärdig denna ursäkt för löftesbrottet är behöver icke förklaras — det går ju åt en lärare och ett klassrum per avdelning vare sig klassen ingår i en realskola eller i en försöksskola. Som ett ytterligare skäl har andragits att skolmyndigheterna, centrala såväl som lokala, överrumplats av den oväntade tillströmningen — som om icke födelsestatistiken varslat om denna långt innan skolreformen planerades.

Vad som nu försiggår inom svensk skola, det är att en försöksverksamhet, som av riksdagen tänktes som en rad av experiment med syfte att utvärdera lämpligheten av den föreslagna organisationen och åt vilken anslogs medel för detta ändamål, med lock eller pock påtvingas det ena skoldistriktet efter det andra under förebärande att behövliga utvidgningar icke kunna erhållas på annat sätt. Bland annat försäkras det att riksdagen förbjudit varje utökning av den femåriga realskolan — vilket icke hindrat att exempelvis Stockholms stad för läsåret 1955—56 fick sin realskoleorganisation utökad med åtskilliga klassavdelningar. Vårre var det icke med det förbudet. Icke dess mindre går huvudstadens skolväsen nu fram emot en högst elakartad kris.

Läget skulle icke vara så bedrövligt, om försöksverksamheten hade letts av personer med insikt och erfarenhet. Men mycket av dyrbar tid och arbetskraft har offrats på meningslösa försök enligt planer som aldrig behövt prövas. »Egentlig linjedelning sker enligt skolkommissionens förslag först i klass 9», det innebär att klassavdelningarna till och med klass 8 skola så långt ske kan hållas

ihop i gemensam undervisning. Ingen erfaren skolman har trott på möjligheten av ett sådant sammanhållande, men först nu, efter fem års experiment, tycks tålamodet tryta hos dem som ha ansvar för verkställigheten. Det ligger tonvikt på »äntligen» och på »vettig», när Folkskolläraernas Tidning i oktober 1955 utbrister: »Kunde vi inte äntligen ena oss om att tidigare erfarenhet och pågående försöksverksamhet . . . nu faktiskt visar på en vettig lösning av enhetsskolans differentieringsproblem: låg- och mellanstadierna i stort sett odifferentierade och högstadiet linjedelat?»

En annan omständighet som redan vållat många besvikelser och som kommer att vålla än fler är den ohämmade löftespolitiken med sina förespeglingar om ett pedagogiskt idealtillstånd. Medan den gamla skolan systematiskt nedsvärtats och förtalats har den nya skolan prisats så som endast det okända och oprövade kan prisas. Sålunda har det sagts att eleverna i försöksskolan fritt kunna välja studieväg, och det blir då sorg i hemmen när det visar sig att barn av lärarna hänvisas till en icke önskad studieväg. Det har sagts att elever från försöksskolans högsta klass på grund av sina betyg ha tillträde till gymnasium, och då blir det besvikelse och harm i hemmen när det visar sig att abiturienterna från klass 9 g väl mottagas i gymnasium men icke kunna följa undervisningen där. Som en upprörande orättvisa uppfattas det också att i Stockholm alla barn söder om vattnen hänvisas till försöksskolor, medan deras jämnåriga norr om vattnen få gå i vanliga skolor med ordnad studiegång och normala utsikter till vidare utbildning.

En iakttagelse av mer allmänt politiskt intresse må här tillfogas. Den bedrövliga utvecklingen efter 1950 års riksdag hade näppeligen varit möjlig, om den borgerliga opinion som vid reformens beslutande skänkte försöksskoletanken sitt stöd, med enig kraft hade fasthållit det vid kompromissen avtalade syftet, nämligen att försöken skulle ådagalägga den nya organisationens lämplighet. Tyvärr har sådan enighet icke kunnat upprätthållas. Även borgerliga tidningar ha, kanske av iver att få något nytt, kanske än mer av rädsla att icke synas nog »progressiva», kanske mest av okunnighet om vad saken gäller, helhjärtat eller åtminstone halvhjärtat uppmunttrat den socialdemokratiska skolpolitiken, till och med när dess olyckliga följder för vårt eget bildningsväsen och vår konkurrensduglighet utåt borde varit uppenbara. En tidning som Dagens Nyheter, som annars sannerligen icke visar någon högre uppskattning av statsministern, har med förvånande seghet fasthållit fiktionen att herr Erlander, ehuru undermålig som statsminister, dock var

Den fortskridande skolreformen

en baddare som ecklesiastikminister. En besynnerlig personlighetsklyvning! Ser man då icke att herr Erlander är samma gamla studentpolitiker vare sig han sitter på den ena eller den andra taburett? Hör man då icke att det är samma stämman vare sig det gäller social eller ekonomisk politik, utrikes- eller skolpolitik? Löften, utfästelser, fraser — och sen få arbetets män söka att med svett och möda göra det bästa möjliga av en omöjlig situation.
